

În *The Literary Review* (summer 2002, volume 45, number 4), Adam J. Sorkin, vechi prieten al poeziei române, descrie pe înțelesul tuturor un fenomen la prima vedere de neînțeles: supraviețuirea/înflorirea poeziei în regimul comunist. Uimirile sale, cărora le răspund nume cu greutate ale literaturii române, îl conduc spre foarte vechea descoperire că poezia adevărată se naște, de cele mai multe ori, în profunde stări carentiale, tensionate și apăsătoare, din constrîngerii (Ioana Bot numără *constrîngerea* printre conceptele definitorii ale poeziei) și strîmtorări, din absență și prea-puțin, din înconstrîngere obstinată la opreliști. Că mai ales *căderea* poate promite „fericiri”, nu echilibrul și seninătatea. Studiul/mărturia sa se intitulează: *Paradoxul căderii fericite/norocoase: cenzură și*

digresiuni

Irina PETRAȘ

Despre căderea fericită

Etimologic, digresiunea e plecare, părăsire, despărțire, deviere de la drumul mare, al tuturor, încălcarea a unei datorii. Toate constrîngerile ivite cînd citești cu creionul în mînă se vindecă prin digresiuni. Nimic mai incîntător decît visarea lăaturalnică, ispitirea unei cărări personale în răspăr față de unicele textului celuilalt. Rîndurile din acest colț de pagină sînt astfel de incîntări.

poezie în România comunistă. Punctul de pornire și de sprijin, veritabilă cheie scripturală de lectură – o secvență din Paradisul pierdut al lui John Milton, cea în care arhanghelul Mihail le spune alungaților din paradis Adam și Eva:

„...atunci Pămîntul întreg va fi un paradis, un loc mai fericit decît chiar Raiul, iar zilele, mai fericite” (Cartea XII).

Reușind să-i convingă deplin că raul se va preface-n bine, Mihail dă prima definiție a Artei. Desigur, Sorkin nuanțează: ceea ce la suprafață e catastrofă iremediabilă ar putea duce la lucruri bune. Paradisul liberei exprimări nefiindu-le la îndemînă, mulți dintre poeți au avut forța de a-și rafina instrumentarul pînă la a obține străluciri, poate, de neatins altminteri. Paradoxul e dus și mai departe cînd Sorkin îl citează pe Saul Bellow, care la un simpozion despre *dezidentă interioară*, concept lansat de Norman Manea, după lectura unei scrisori din închisoare a lui

Havel, spunea: „În Est, erați arestați și închiși fiindcă dădeți glas opiniilor voastre, în vreme ce în Vest, poți face cîte declarații revoluționare poftesti și nu te ceartă nimeni, dar nici nu te bagă în seamă. Aici nu erau pedepse și de aceea nici seriozitate nu e. Libertatea, prin urmare, e un soi de glumă.” Să mărturisesc aici, în paranteză, o mirare nu fără legătură cu subiectul: Sorkin pornește, cum am văzut, de la spusele Arhanghelului Mihail. Chiar dacă o face cu o doză fină, abia perceptibilă, de ironie, simte nevoia să coboare în sub-sol și să-și ia lungi măsuri de precauție ca nu cumva trimiterea sa să fie interpretată drept simpatizare cu Garda de Fier, numită și „a Arhanghelului Mihail”, ori să-l bănuiască cineva atins de vreo fărîmă de xenofobie. E o atitudine (ocolesc anume posibilele epite) de care nu încetez să mă minunez: dacă aș fi credincioasă, nu m-aș simți prea incîntată la ideea că toate religiile sînt *exact la fel* de bune, căci n-aș mai ști de ce să cred anume în a mea. Tot așa cum nu mai rămîne nici un dram de greutate apartenenței tale etnice dacă toate neamurile sînt la fel (descoperiri genetice de ultimă oră ne anunță că nici nu sînt la fel!). Nici o nuanță nu mi se pare indiferentă, orice diferență face sens, nu văd de ce n-aș putea avea preferințe pentru una sau alta și de ce aș fi vinovată mărturisindu-mi preferințele. Îmi plac filmele rusești și englezești, simpatizez englezii, cehii, evreii, sașii, din motive subiective, livrești, capricioase. Îmi plac la nebunie Stan și Bran, nicidecum frații Marx. Cum nu-mi place deloc Fred Astaire și nici Woody Allen... S-ar putea spune că bagatelizez. Nu-i adevărat. Însă „chestia” cu legionarii nu mi-ar fi trecut prin cap nici într-o mie de ani... Mă tem că o prea trează *corectitudine politică* e pîndită de foarte primejdioase incorectitudini... umane.

Esther Bruton - Iarnă în New Hampshire

Relațiile de prietenie și de suflet cu poetul G. Bacovia, precum și vacanțele petrecute la Bacău, la invitația poetului, sunt principalele circumstanțe care au dus la colaborarea profesoarei Agatha Grigorescu la revista „Ateneul Cultural”, ca și la alte reviste din Bacău. Debutul său la revista băcăuană va începe cu numărul 6, din august 1925, cu poezia simbolistă, și mai puțin bacoviană, „Seara albă” care începe astfel: „Atîta mireasmă/ De floare/ Îmi turbură nervii acum,/ Și-atîta potop de petale/ Ce-și frînge durerea/ Pe drum!...”

Abundența de flori și miresme o apropiu, mai curînd, de D. Anghel, decît de Bacovia, de la care împrumută doar: „Impulsuri nebune”, „Îmi arde toți nervii”, sau „plîng irișii albi”, care nu reușesc să estompeze aspirațiile optimiste, rareori întîlnite la Bacovia.

Abia cu poezia „Idealului meu” (A.C. nr.8/1925), își trăda Agatha Grigorescu admirația față de „poetul Plumbului”: „Din haosul de neguri/ Ce te apăsă/ Să-ți încrustezi triumful/ Tot mai sus,/ Cum din pustiuri/ Obeliscul Thebei/ Și-a împietrit sfidarea/ Spre Apus...”. Iar în „Fiori”, îi mărturisește dragostea totală, în finalul poeziei: „Sunt sclava ta de-acum”; pentru ca în „Romantă” să-i dedice: „Iubirea toată cântă/ Sub vraja-i diafană.../ Cu lacrimi/ Ți-am preamărit vecia”.

În „Intimitate” (A.C. nr. 13/1926), A. G. sugerează o întîlnire cu poetul iubit, „În brațe c-un mînunchi de trandafiri”, pe care „Mi-i dăruiești c-un zîmbet delicat”, pentru ca „târziu, într-un sărut prelung, înfiorați sărbătorim iubirea...”

Așadar, iubirile obosite, singurătatea și alte introspecții psihice alcătuiesc universul poetic bacovian al Agathe Grigorescu, majoritatea acestor teme fiind întîlnite în volumele de versuri: „Armonii crepusculare” și „Muguri cenușii”, publicate, în mare parte, în „Ateneul Cultural” și „Căminul nostru”, din Bacău.

Ca și Bacovia, Agatha Grigorescu nu se lasă copleșită de tristețe. Durerea ei se transformă, uneori, în revoltă față de „lumea mecanică a secolului XX”, sau față de „atmosfera de minciuni și convenție în care visul e ucis și poezia disprețuită”, ca în proza lirică „Viziuni”, publicată în A.L. nr.6/1925.

De remarcat și opțiunea pentru simbolismul

retrospectiva

M. COSMESCU DELASABAR

Bacovienii de la „Ateneul (Literar) Cultural”

2. Agatha Grigorescu-Bacovia

francez, ca și la Bacovia, traducînd un „Sonet” de Jean Moréas, semnat A.G., în acelaș număr al „Ateneului Literar” („Să plîng puțin, dac-aș putea, să plîng și eu...”).

„Melancolia subtilă” și „Irisul sincer”, pe care le remarca la Bacovia într-o recenzie din „Căminul nostru”, se rețin și în poeziile sale: „Flori de vis” și „Seară de toamnă”.

Nostalgia de toamnă se simte, mai ales, în „Seară de toamnă”, în finalul poeziei:

„Și-n noaptea pustie și rece,
Cu straniu aspect de mormânt,
Uitată și tristă, eu cînt
Nimicul din viața ce trece.”

Modernismul și simbolismul în creația poetică a Agathe Grigorescu sunt remarcate chiar de Bacovia într-o recenzie publicată în „Căminul nostru”, fragmentul citat din „Flori de vis” fiind edificator pentru motivele bacoviene:

„Din covorul verde crud,
Într-un joc de grații line,
Vă-nălțați spre zări senine
Tot parfumul cald, discret;
Vîntul serii vă alintă
Și sărută cu nesațiu
Trupul vostru violet.”

La rîndul său, recenzînd volumul de poezii „Scînteii galbene”, chiar în numărul 15/1926 (închinat

DESACORD

Agatha Grigorescu
Din volumul „Armonii Crepusculare”
Ca pe claviaturi
De fildes,
Pe nervii mei
Adînc vibrează,
Efectele crepusculare
Ce 'n fundul zării
Scîntează.
Și 'n evantai
De raze, cari,
Pălesc ca gânduri
Ostenite,
Amurgul îmi ascunde taina
Atîtor doruri
Răsvrătite...
Iar nervii 'n desacord
Vibrează
Și se extind
Cu exaltare,
În timp ce
Feerile de aur
Se sting pe 'nsîngerata
zără...

SEARA DE TOAMNĂ

E toamnă și frunzele mor,
E toamnă de plîns și durere,
Cînd floarea se stinge și piere,
Sub veșted și galben decor...
E toamnă și arborii plîng
Cu ramuri de foi desbrăcate,
Cu frunze, ce gem aruncate
Din pomii ce groasnic se frîng...

Prin neguri și umed decor,
O lume de ființe sdrobite;
—Ca flori de lumini risipite,
Suspina metalic și mor...

Sub tristă mantie, — bizară,
La fel cu Natura, sdrobită,
Mi-acoper, de-acum obosită,
Fantoma mereu solitară...

Și 'n noaptea pustie și rece,
Cu straniu aspect de mormânt,
Uitată și tristă, eu cînt
Nimicul din viața ce trece...

GLASUL UNUI SOLITAR

AGATHA GRIGORESCU

Amurg de primăvară. Cîteva
cărți îngălbenite. În fața lor, un
solitar. Plete negre — argintii.
Ochi albaștri adînci, obosiți;
aci neliniștiți, aci fieți.

Cu un glas metalic vorbia ca
pentru el.

— Oamenilor, oamenilor! ce
mi-ași făcut visurile mele fru-
moase și nevinovate, pe care le-
am purtat de-asupra durerilor
vieții, ca pe niște raze de lumi-
nă de-asupra unei geunni?

Iar o voce adîncă și turbura-
toare prinse a-i răspunde ca din-
tr'o subterană:

— Ce am făcut cu visurile tale?
Ți le-am risipit... Ha! Ha! Ha!
urmă lugubru... Am răs de ele
și le-am împraștiat sub vîntul
nepăsării universale... Ha... Ha...
Ha... rîdea și amurgul și sub-

lui Bacovia), Agatha Grigorescu își exprimă atașarea totală față de „cel mai mare poet modern al nostru, atît prin sinceritatea și condensarea poeziei sale, cît și prin originalitatea de fond și formă, prin care a reușit să dăruiască literaturii noastre, o poezie adevărată și caracteristică”.

Prin creația sa poetică și mai ales, prin tot ce a făcut pentru așezarea poetului Bacovia pe treapta cuvenită a valorilor spirituale românești, Agatha Grigorescu-Bacovia a contribuit, în mare măsură la afirmarea și influența bacovianismului în literatura noastră.